

Fiecărui dintre acești expeditori, dar și unora dintre personalitățile care se regăsesc în cuprinsul scrisorilor, editorul le-a alcătuit, sub formă de note, câte un mic medalion bio-bibliografic, extrem de util cititorilor.

Dat fiind faptul că în Arhivele din Cernăuți scrisorile din fondurile personale sunt ordonate pe emitenți, fiecărui emitent fiindu-i rezervat un dosar separat, editorul a păstrat în cadrul volumului aceeași formă de sistematizare a materialului documentar, mai ales că acesta era ordonat cronologic în cuprinsul dosarelor. Ca atare, scrisorile fiecărui expeditor cuprinse în volum sunt ordonate cronologic, fiind numerotate cu cifre arabe. Pentru a facilita cercetarea volumului, corespondența a fost redată în ordinea alfabetică a expeditorilor.

Volumul se încheie cu o *Bibliografie selectivă*, un *Indice de persoane* și *Anexe*. Demn de menționat este faptul că fotografiile din ultima secțiune a volumului ilustrează viața și activitatea lui Ion Nistor. Acestea sunt, în cea mai mare parte, inedite și provin din colecțiile fotografice ale Arhivelor Naționale Suceava, Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina și Muzeului Bucovinei din Suceava.

Câteva dintre aceste scrisori au mai fost publicate de Doina Alexa în periodicele *Codrul Cosminului*, *Anuarul Muzeului Bucovinei*, *Bucovina Literară*, *Revista Arhivelor* sau *Glasul Bucovinei*, însă reluarea lor în volumul de față este mai mult decât binevenită, întrucât facilitează cercetarea.

Fiecare scrisoare este urmată de aparatul critic aferent unui asemenea demers, în care se menționează cota documentului și, eventual, edițiile sale anterioare. Lipsa rezumatelor de la începutul fiecărei scrisori este suplinită de menționarea autorului care le-a conceput. De asemenea, volumul cuprinde, printre scrisorile editate, și numeroase facsimile după actele originale.

Cuprinzând o parte însemnată din scrisorile diferitelor personalități și instituții din prima jumătate a secolului al XX-lea către istoricul Ion Nistor, volumul de față permite schițarea unei fresce istorice exacte a activității elitelor românilor bucovineni între cele două războaie mondiale, acoperind o lacună de documentare și interpretare a activității uneia dintre cele mai mari personalități politice și culturale a României interbelice. Ca atare, lucrarea Doinei Alexa (căsătorită Iavni) interesează atât istoricii preocupați de viața politică și culturală a Bucovinei, cât și filologii atrași de literatura română din această regiune.

Arcadie M. Bodale

***Magyar Tragédia. 1944-1947* [Schmidt Mária & Halmy Kund (szerk)], Budapest, XX Század Intézet, 2011, 285 p.**

Casa terorii este un muzeu complex, unicat în felul său, deși până în prezent stârnește controverse prin concepția de a trata dictaturile fasciste cu cele comuniste ca făcând parte din aceeași categorie. Este un muzeu al crimei și al suferinței, al crimelor regimului și al suferinței celor mulți și nevinovați. Deși urmărește și soarta maghiarimii de dincolo de granițele țării, în primul rând se concentrează asupra atrocităților comise de regimul Crucilor cu Săgeți (în cârdășie cu "frații lor mai mari", naziștii germani) și de regimul comunist din Ungaria, subordonat liniei politice oficiale a Uniunii Sovietice

probabil în cea mai mare măsură dintre toate regimurile socialiste din Europa Centrală și de Est.

Prezentul volum reprezintă o sumă de studii, bazate pe materialele Casei Terorii. Tot din colecțiile muzeului provin și ilustrațiile cărții, care se găsesc într-un număr mare și care completează în mod fericit textul. Intervalul tratat este relativ scurt: perioada anilor 1944-1947, iar cele cinci studii-capitole au cinci teme separate, elementul comun fiind tragedia unor nevinovați, victime ale ororilor războiului. Două dintre studii se concentrează asupra unor “probleme” interne, anume Holocaustul evreimii maghiare și soarta șvabilor din Ungaria după terminarea războiului. Un alt studiu prezintă destinul celor deportați în Uniunea Sovietică, iar alte două sunt dedicate evoluției nefaste a soartei minorităților maghiare din Cehoslovacia și Iugoslavia de după război. Fiecare capitol, pe lângă titlul “specific”, mai are drept componentă titlul de *Tragedie maghiară*, noțiune ce semnifică coeziunea, faptul că este vorba de tragedia unei părți a națiunii sau a omenirii în general – fie că este vizată o minoritate națională sau o comunitate de dincolo de hotare.

Primul capitol are ca subiect Holocaustul maghiar, pornind de la rădăcinile lui – măsurile juridice luate de Parlamentul maghiar în epoca horthystă – și până la ocupația germană a Ungariei și deportarea unei părți însemnate a evreimii maghiare în lagărele morții de către germani și structurile guvernului *quisling* al lui Sztójay. Relativ puțin spațiu este dedicat crimelor bandelor înarmate ale Crucilor cu Săgeți după preluarea puterii de către aceștia; în schimb, se prezintă mai multe informații despre soarta celor deportați la Auschwitz, prin prisma memoriilor acestora. Un subcapitol separat este dedicat memoriei lui Raoul Wallenberg, diplomatul suedez care a salvat mii de evrei din Budapesta de la deportare și care și-a găsit sfârșitul, cel mai probabil, în Gulagurile sovietice.

Al doilea capitol tratează soarta prizonierilor maghiari – militari și civili – deportați în Uniunea Sovietică la muncă silnică (*malenki robot*) și în lagărele destinate deținuților politici. Un element comun al destinului supraviețuitorilor este faptul că, deși după o vreme au fost eliberați și lăsați să se întoarcă acasă, în Ungaria socialistă au fost obligați la tăcere. În caz contrar, erau închiși pentru denigrarea regimului.

Un alt aspect despre care nu s-a putut vorbi multă vreme se referă la atrocitățile în masă ale partizanilor titoiști în Vojvodina, de după război, comise împotriva civililor de etnie diferită de cea sârbă: maghiari, germani, bosniaci, croați etc. Deși, pentru o vreme, comandamentul armatei de eliberare cerea, în spiritul frăției antifasciste, unitatea tuturor elementelor naționale și sociale pentru eliberarea de sub ocupație nazistă – în perioada 23 noiembrie 1944-30 martie 1945, chiar având în componență o brigadă formată exclusiv din tineri maghiari din Vojvodina, brigada “Petőfi”, în urma victoriei din război o parte a armatei iugoslave și a milițiilor sârbe a dezlănțuit un val de teroare în special împotriva populației maghiare și germane din Vojvodina. A existat printre victime și un număr mai redus de slavi, între care și sârbi. Teroarea s-a exercitat din plin, consemnându-se foarte multe cazuri individuale de sadism dus la extrem. Numărul total de oameni uciși s-a ridicat la 15.000-20.000 de persoane numai din rândurile populației maghiare (cifre exacte neputând fi oferite cu exactitate). Valul de teroare s-a temperat numai după martie 1945, când, în urma consolidării ordinii de stat pe timp de pace, Statul federal iugoslav a pus capăt administrației militare.

Al patrulea capitol are ca subiect soarta minorității germane din Ungaria de după război, în oglinda valului general de represiune îndreptat împotriva germanilor din

întreaga Europă. Capitolul este divizat la rândul său în două subcapitole. *Soartă germană în Europa 1939-1949* se constituie într-un subcapitol având caracter general, sintetic, privind soarta comunităților de etnie germană, atât băștinașe, cât și colonizate de Hitler în primii ani ai războiului, în spiritul conceptului de *Lebensraum* (asemenea colonizări existând în cazul republicilor baltice și Ucrainei). Al doilea subcapitol, intitulat *Soarta șvabilor din Ungaria* prezintă problematica minorității germane din Ungaria, încă din perioada interbelică – mai ales după ascensiunea lui Hitler, în urma căreia o parte a elitei politice și culturale maghiare, atât de stânga, cât și de dreapta, a început să privească cu ochi nu tocmai buni comunitatea cetățenilor maghiari de etnie germană. Aceasta din urmă era socotită o posibilă coloană a cincea a irendentismului nazist. În fața acestei comunități, se ridicau două posibilități: după război, avea să fie deportată în Uniunea Sovietică, confiscându-i-se proprietățile și fiind privată de drepturi sau urma să fie deportată în Germania de după război, teritoriu fără structură statală până în 1949. De remarcat este că din valul de deportați din vara anului 1947 – care viza în special șvabi înstăriți – mai mulți au refuzat plecarea în zona de ocupație sovietică, preferând represiunile autorităților ungurești.

Ultimul capitol se referă la soarta comunității maghiare din Cehoslovacia în perioada 1945-1949, cu o situație diferită de cea iugoslavă. În timp ce în Iugoslavia politica oficială de stat nu se îndrepta împotriva naționalităților și minorităților, valurile de teroare fiind generate de cultura balcanică de război, în Cehoslovacia atrocitățile forțelor de partizani antinaziste existau, dar pe o scară incomparabil mai redusă. S-a făcut însă politică de stat din omogenizarea acestora, prin legalizarea metodelor de cehizare și slovacizare, respectiv a deportărilor și a “schimbului de populație”, prin care maghiarii, în mare număr, au fost forțați să plece în Ungaria. În acest caz, dispunem și de cifre aproximativ exacte, întrucât totul era un proces legal, în baza unor acorduri diplomatice. Aproximativ 30.000 de persoane de origine maghiară expulzate s-au stabilit în teritorii care înainte de primul arbitraj de la Viena au fost cehoslovace. Acesta devenind nul după război, 89.660 de maghiari au fost trimiși în Ungaria în urma schimbului de populație, iar 41.666 de maghiari au fost internați în teritoriile nordice ale Cehoslovaciei, în lagăre de muncă. În schimb, 71.787 de slovaci au fost mutați, în urma schimbului de populație, din Ungaria în Cehoslovacia.

Volumul nu are concluzii scrise. În schimb, o serie de ilustrații se găsesc la finalul acestor studii, fiind vorba de fotografiile unor obiecte și imagini din colecția muzeului.

Boris Vasiliev, *Stalin mi-a furat copilăria* (ed. revăzută și adăugită), Chișinău, Editura Litera AVN, 2012, 464 p.

Boris Vasiliev s-a născut la 25 iulie 1932 în localitatea Molovata, județul Orhei, într-o familie de țărani. Tatăl său, Ilie Dumitru Vasiliev, a fost ales primar al satului în perioada interbelică, motiv pentru care a fost etichetat de sovietici, după ocuparea Basarabiei, drept “omul românilor”. Gospodari cinstiți și respectați în așezarea de pe malul Nistrului, acolo unde autorul și-a petrecut primii ani de viață, părinții lui Boris Vasiliev au fost încadrați, conform ideologiei comuniste, în categoria chiaburilor. Astfel, în iunie 1941, familia Vasiliev a fost deportată în Siberia, de unde va evada șase ani mai târziu (doar mama și copiii, întrucât tatăl va fi executat după doi ani de la înstrăinarea de